

Практика Європейського суду з прав людини

ВИТЯГ ІЗ РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД 14 ГРУДНЯ 2017 РОКУ У СПРАВІ “ДАКУС ПРОТИ УКРАЇНИ”*

Заявниця Н. Дакус подала до Європейського суду з прав людини (далі – Суд) заяву проти України на підставі ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

По суті заявниця стверджувала, що з 1997 р. проживала разом із чоловіком, його родиною та своїм сином у квартирі “А”, що мала статус відомчого житлового фонду (службове житло) та належала підприємству “К. Т.”.

У 1999 р. родині чоловіка надано квартиру “В” з умовою звільнення квартири “А”, і до квартири “В” переїхали батьки чоловіка.

У липні 2005 р. підприємство “К. Т.” вирішило перерозподілити квартиру “А” сім’ї свого працівника Р., який проживав у гуртожитку.

У жовтні 2005 р. підприємство “К. Т.” звернулося з позовом до Калуського міськрайонного суду, вимагаючи, зокрема, виселення заявниці та її сина з квартири “А”. Воно стверджувало, що жодних законних підстав для їхнього перебування у квартирі, яка була перерозподілена новому наймачу (Р.), не було.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову про виселення заявниці та її сина, зазначивши, що заявниця законно заселилася до квартири “А” як член родини основних наймачів, і таким чином набула всіх прав наймача соціального житла у розумінні ст. 64 Житлового кодексу України (далі – ЖК України). Вона та її син ніколи не брали на себе зобов’язання переселитися і на час подій залишалися мешканцями квартири “А”. Вони не були включені до ордеру на квартиру “В” та їм не надавалося жодне інше житло. Тому вони не могли бути виселені без надання їм альтернативного житла. Більше того, у 1999 р. підприємство “К. Т.” передало квартиру “А” у комунальну власність. Отже, у 2005 р. воно не мало права перерозподіляти цю ж квартиру родині Р. або звертатися з цим позовом.

Апеляційний суд Івано-Франківської області 14 вересня 2006 р. скасував рішення суду першої інстанції та постановив нове про виселення заявниці та її сина “без надання іншого житла”. Апеляційний суд вказав,

* Витяг із рішення Європейського суду з прав людини від 14 грудня 2017 р. у справі “Дакус проти України”, сформований Л. Сидоровою.

що відповідно до статей 55 та 99 ЖК України заявниця (разом із сином), заселившись до службової квартири “А” як член родини основних наймачів, також була зобов’язана, як і основні наймачі, звільнити квартиру. Тому законних підстав для подальшого проживання заявниці та її сина в квартирі “А” не було і цей факт був достатньою підставою для їхнього виселення без надання іншого житла. Крім того, 16 листопада 2006 р. Верховний Суд України відмовив заявниці у задоволенні касаційної скарги.

15 грудня 2006 р. заявниця звернулася до Калуського міськрайонного суду з клопотанням про відстрочення її виселення, зокрема, через відсутність у неї іншого житла та малий розмір її заробітної плати для винаймання житла у приватному секторі.

21 грудня 2006 р., коли клопотання заявниці ще перебувало на розгляді, державні виконавці прийшли до квартири “А” і змусили заявницю звільнити її та віддати ключі, а 25 грудня 2006 р. знято з реєстрації заявницю та її сина як мешканців квартири “А”.

29 грудня 2006 р. Калуський міськрайонний суд задовольнив клопотання заявниці про відстрочення виселення її та її сина; він відстрочив їхнє виселення на три місяці, посилаючись на її статус малозабезпеченої та інтереси малолітньої дитини.

За словами заявниці, після її виселення вона мала терміново шукати притулок у будинку колеги, а згодом винаймати житло в різних місцях. Вона надала показання різних знайомих та копії деяких договорів оренди на конкретні періоди часу.

У скарзі по суті заявниця стверджувала, що рішення суду від 14 вересня 2006 р. про її виселення не містило жодного аналізу її особистої ситуації та наслідків виселення для неї та її малолітнього сина. Отже, воно не було необхідним у демократичному суспільстві.

Заявниця скаржилася, що рішення про виселення її та її малолітнього сина були винесені судами несправедливо та без урахування їхньої особистої ситуації. Вона також скаржилася, що процедура виконання рішення про виселення була жорстокою та свавільною.

Суд повторює, що згідно з його усталеною практикою, втрата житла є крайньою формою втручання у право на повагу до житла (див., серед інших джерел, рішення у справі “МакКанн проти Сполученого Королівства” (*McCann v. the United Kingdom*), п. 50). Він також зазначає, що втручання держави у цьому сенсі становить порушення ст. 8 Конвенції, якщо тільки воно не має на меті однієї із законних цілей, наведених у п. 2 ст. 8, не “ухвалене згідно з законом” і не вважається “необхідним у демократичному суспільстві” (див., серед інших джерел, рішення у справі “Кривіцька та Кривіцький проти України” (*Kryvitska and Kryvitskyi v. Ukraine*),

заява № 30856/03, п. 42, від 2 грудня 2010 р.). Будь-яка особа, якій загрожує виселення, у принципі повинна мати можливість, щоб пропорційність відповідного заходу була визначена судом. Зокрема, якщо було наведено відповідні аргументи щодо пропорційності втручання, національні суди повинні ретельно розглянути їх та надати належне обґрунтування (див., серед інших джерел, рішення у справі “Кривіцька та Кривіцький проти України” (“*Kryvitska and Kryvitskyu v. Ukraine*”, п. 44), та рішення у справі “Вінтерстайн та інші проти Франції” (“*Winterstein and Others v. France*”, заява № 27013/07, пп. “д” п. 148 та п. 155, від 17 жовтня 2013 р.)).

У цій справі рішення про виселення заявниці було ухвалене Апеляційним судом Івано-Франківської області, який дійшов висновку, що її подальше проживання у спірній квартирі суперечило положенням ЖК України, та що житло було належним чином перерозподілене Р. і його сім’ї.

За відсутності будь-яких тверджень заявниці про протилежне, Суд вважає, що це рішення було законним і мало на меті принаймні одну законну ціль, а саме захист прав Р. і його сім’ї.

Водночас Суд зазначає, що національні суди постановили виселити заявницю та її малолітнього сина, не оцінивши пропорційність цього заходу.

Встановивши, що проживання не відповідало чинним положенням ЖК України, вони надали першочергового значення цьому аспекту, не зваживши його жодним чином з аргументом заявниці, що вона та її син проживали у спірному житлі протягом тривалого періоду часу (8 років) і що їм не було куди переїхати. Суд зазначав, що цей підхід сам собою є проблематичним, оскільки не відповідає принципу пропорційності.

Суд бере до уваги твердження Уряду про те, що фактологічні доводи заявниці були неправдивими та відповідно до них на момент подій вона фактично проживала в іншій квартирі.

Водночас Суд зауважує, що ці питання не розглядалися у рішеннях національних судів. Відповідно, суди не надали жодного пояснення чи аргументів щодо “необхідності” виселення.

Суд уже встановлював порушення ст. 8 Конвенції в інших справах, коли у контексті провадження щодо виселення заявники не могли вимагати здійснення оцінки пропорційності такого втручання відповідно до вимог цієї статті.

Суд не вбачає підстав, щоб дійти іншого висновку у цій справі. Цей висновок усуває необхідність розгляду інших аргументів, наведених сторонами, зокрема, чи дійсно рішення про виселення поклало на заявницю непропорційний тягар.

Отже, було порушено ст. 8 Конвенції.

Суд також зауважив, що висновок про зловживання правом на подання індивідуальної заяви можна дійти за надзвичайних обставин, зокрема, якщо заява явно не підкріплена доказами або навмисно ґрунтується на недостовірних чи оманливих доводах, або містить виклад фактів, в якому не зазначено про події, що мають важливе значення (див., зокрема, рішення у справах “Хайло проти України” (“*Khaylo v. Ukraine*”, заява № 39964/02, п. 73, від 13 листопада 2008 р., та “Віннійчук проти України” (“*Vinniychuk v. Ukraine*”, заява № 34000/07, п. 42, від 20 жовтня 2016 р., з подальшими посиланнями)).

Повертаючись до фактів цієї справи, Суд не мав можливості встановити таких надзвичайних обставин. Як вже було зазначено, доводи Уряду щодо місця проживання заявниці на момент її виселення суперечать висновкам національних судів, які докладно розглядали це питання під час змагального провадження. У будь-якому випадку суть аргументу заявниці полягає в тому, що національні суди не врахували її особисту ситуацію, обґрунтовуючи своє рішення про її виселення, та що спосіб виконання цього рішення державним виконавцем мав стверджуваний різкий і свавільний характер. Заявниця надала копії відповідних судових рішень, усю іншу необхідну інформацію та документи, які стосувалися провадження на національному рівні щодо виселення, які дають Суду можливість розглянути це питання.

Отже, Суд зазначив, що заперечення Уряду мають бути відхилені.

Суд не побачив жодного причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та заявленою матеріальною шкодою. У зв'язку з цим Суд зазначає, що він встановив порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що національні суди не розглянули аргументи заявниці щодо пропорційності її виселення, обмеживши свій аналіз питанням його законності. Суд не може робити припущення щодо результату провадження про виселення, за умови належної оцінки цих аргументів. Отже, він відхиляє вимогу щодо матеріальної шкоди.

З іншого боку, ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присудив заявниці 4 500 євро як відшкодування моральної шкоди.